

Tankar kring några träd.

Eken på fältet mot Odensjön.

Då jag frågar ett antal Röstångsbor om det finns några träd här i byn eller dess omgivning som gjort intryck på dem är svaret negativt med ett undantag. Det är eken som står mellan byn och Odensjön i Odensjövägens förlängning. Trädet är en god representant för den vördnad människan i allmänhet känner för träd. Hon är ett gott exempel på ett levande tidsarkiv som lagrar årtionden och ibland århundranden i sina årsringar och knyter på så sätt samman generationer och händelser. Men hon bär också i sin stam och kraftiga grenar på åldrandets karaktärer men också i de finaste grenarna ungdomens skönhet och där hon varje år låter knopparna brista och de livgivande bladen slå ut och som gör henne till ett vördnadsfullt träd. Här ute på fältet tronar denna symbol för kraft och trygghet och ingen skulle ens tänka tanken att Gudrun eller Gorm eller andra stormar skulle kunna rubba detta träd. Den har i brösthöjd en omkrets på c:a 3.5 meter (och är en-

ligt definition en gammelek) och av sambandet mellan omkretsar och årsringar från ett stort antal ekar bör åldern på vår ek kunna uppskattas till 200 år, men den kan vara betydligt äldre än så. Hon har alltså stått här vid en tid då det inte fanns några motorljud. Men kanske blickade hon västerut mot fägatan och hörde kornas råmande eller kanske nådde henne ljudet från en osmord vagnaxel på en oxdragen kärra eller från de malande kvarnstenarna långt borta vid Nedangården. Att eken här uppe på fältet fått en viss uppmärksamhet kan kanske bero på att den utgör någon form av årstidskalender för dem som promenerar förbi.

Eken mellan Röstånga och Odensjön. I bakgrunden syns den gamla fägatan.

På senhösten börjar den skifta i sin kopparfärg och har man tur kan man då få se den rosafärgade nötskrikan med sina blåa vingspeglar plocka ekollon för att sedan flyga in i skogen strax bakom och gömma dem. Längre fram i november/ december har alla löven fallit av och nu är det nötväckan och hackspettarna som besöker det gallerlika grenverket. På våren dröjer eken med sin lövsprickning, som om den vill vänta ut övriga träd för att sedan dölja de knotiga grenarna i sitt lövverk. Nu hör vi bofink och gulspurv sjunga men längre fram på sommaren tystnar eken och talar om att nu har det gått ett årsvarv. Men den ensamma eken påminner oss också om hur ekskogen en gång i tiden var utbredd i Skåne och för länge sedan hyste hjordar av betande visenter och uroxar mellan trädjättarna. Kanske påminns vi också om att det i ekskogen fanns, före kristendomen, offerlundar och att endast Tor hade kraft att med sin blixk klyva den kraftfulla eken. Sedan följde en tid då eken vördades och som "bärande träd" inte fick fällas. Men eken blev också en riksangelägenhet men nu som leverantör av ett eftertraktat virke till skeppsbyggnad och detta tillsammans med att den skånska kulturbygden bredde ut sig på de feta jordarna gjorde att ekskogarna gick starkt tillbaka. Kanske var det i sin medelålder som vår ek kunde andas ut 1842 då det första järnfartyget byggdes. Men vår ek har också undgått andra faror och t.ex. fått behålla sin bark trots att den var en ovärderlig råvara för garverierna av vilka ett låg vid Lilla Bäljaneå i Röstånga by. Och nu står eken kvar här och i skrivande stund i månaden maj befinner den sig i lövsprickningen och sträcker sina grenar majestätiskt över de maskrosfyllda fälten till Röstångabornas beundran och glädje.

Ornäsbjörken vid Marieholmsvägen.

Utmed Marieholmsvägen på grönytan mitt emot den gamla smedjan står en vacker hängbjörk och invid stenmuren intill trottoaren finns en informationstavla över detta träd. Här berättas att det är en Ornäsbjörk och att det trädet utsågs 1985 till Sveriges riksträd och skulle planteras i landets alla kommuner. Valet av Ornäsbjörken motiverades med att det var det enda träd som uppstått i Sverige. Och nu står ett exemplar av detta ovanliga träd här i Röstånga och med sina hängande grenar tydligt visar sitt släktskap med vårtbjörken (*Betula pendula*). Historien om Ornäsbjörken började på gården Lilla Ornäs i Dalarna där godsägaren Hans Gustaf Hjort upptäckte en björkliknande liten planta som han flyttade till en plats nära mangårdsbyggnaden för att kunna ha den under kontroll. Samma år, 1768, skickade han några av plantans flikiga löv till Carl von Linné

för att få ett utlåtande. Blomsterkungen blev mycket förundrad över vad han såg och ville att hela plantan skulle sändas till honom. Så blev dock inte fallet utan björken fick växa till sig på gården. Kanske var det bäst så då Linné inte var någon evolutionsbiolog och knappast kunde tänka sig att inte alla växter uppstått på annat sätt än genom skapelsen. Björken kom så småningom att få det latinska namnet *Betula pendula Dalecarlica* och ryktet om trädet spreds. Drygt 100 år efter upptäckten lyckades man föröka björken genom ympning och 1885 började man saluföra plantor. Exakt 100 år senare, i samband med FN:s trädår 1985, utses alltså Ornäsbjörken till Sveriges Riksträd. Året efter skulle plantskolorna distribuera plantor av Ornäsbjörken till alla kommuner i landet men plantskolorna var inte helt uppmärksamma och började distribuera flikbladiga björkar men alla var inte Ornäsbjörk. Då också efterfrågan från allmänheten var stor slutade det med att mer än 15 000 "felaktiga" Ornäsbjörkar hade levererats. Så hur är det då med vår björk här i Röstånga, är det en äkta Ornäsbjörk eller är det en felaktig hängbjörk med flikiga blad, en fransbjörk, av finskt

Skiss av blad från Ornärbjörk och fransbjörk.

ursprung och med det latinska namnet *Betula pendula crispa*.

Bägge dessa underarter till vårtbjörken har flikiga blad men Ornärbjörkens flikar är djupa och går nästan ända in till mittnerven (se figuren). Hos vissa blad kan tom. flikarna hos Ornärbjörkens blad vara lite bakåtriktade. Som fotot på blad från hängbjörken i Röstånga visar så stämmer de överens med definitionen på bladens flikighet för Ornärbjörken. Vi kan alltså andas ut och dra slutsatsen att den björk som 1986 planterades i Röstånga som Sveriges riksträd verkligen är en Ornärbjörk.

Granarna vid Björkgatan.

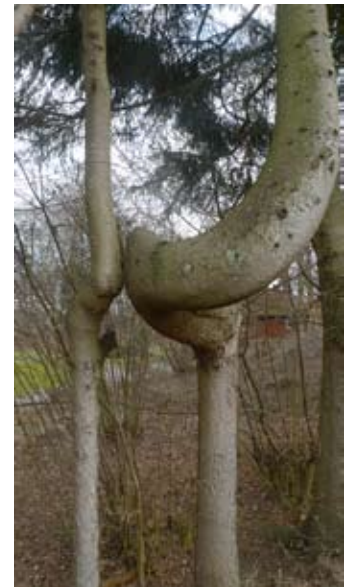
Hade jag emellertid ställt frågan ovan lite anorlunda; t.ex. minns du något träd från din barndom som betytt något för dig är jag övertygad om att nästan alla kunnat berätta sin egen unika historia. Kanske om ett speciellt klätterträd eller ett körsbärsträd med särskilt goda bär eller kanske ett träd med alldeles speciella former. Barn och träd hör ihop på något märkligt sätt. Som de flesta vet finns det ju många trädupplevelser från barndomen beskrivna i litteraturen. Inte sällan skildras barnets vördnad för träden och som då får träden att framstå som trygga och kloka

Foto på blad från björken i Röstånga.

och som man kunde anförtra sig till. Så t.ex. skildrar Elsa Beskow hur "Lilla riddar Göran" djupt inne i skogen rådfrågar "kära farbror Tall och snälla farbror Gran" om var han skall kunna finna de drakar han letar efter. Säkert ser också barn, med sin fantasi, trädformer som de kan förknippa med levande varelser långt bortom trädens egen värld. Jag tror inte heller att det behövs mycket fantasi för att förstå att barn (och även vuxna) stannar till vid de granar som växer längs Björkgatan och undrar över alla dessa märkliga trädskapelser.

Kanske har de bildats från en tidigare granhäck där grenar, under de enskilda tätt stående trädens tillväxt, skavt sig in i de olika stammarna och bildat som det kan tyckas en funktionell förbindelse mellan träden. Eller bara står de så nära varandra att de får oss att förnimma att de "bryr sig" lite om varandra. Att granen kan utveckla de trädformer vi ser vid Björkgatan är ovanligt men inte unikt och bl.a. har poeten och konstnären Olof Thunman (1879 – 1944) beskrivit hur en "moderlig gran" tycks omfamna sin lilla teltning som vuxit upp från roten. Träd med dessa märkliga former ansågs tidigare vara så kallade "helande träd" dvs. man kunde överföra sina krämpor på trädet och det finns otaliga berättelser om olika typer av ritualer som skulle genomföras för att uppnå den helande effekten.

Här längs Björkgatan kan man få fullt utlopp för sin fantasi då granarna här stå på parad och hälsar oss välkomna att beskåda sina ytterst märkligt former.

Gunnar Andersson.

Längs Björkgatan växer dessa märkliga granar som får fantasin i rörelse.